

АНОТАЦІЯ

Сулима А. П. Диспозитивність в локальній корпоративній правотворчості.
– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2023.

Дисертація присвячена теоретико-правовому дослідженню наукових позицій, ідей та підходів, а також практичних аспектів правового регулювання диспозитивності в локальній корпоративній правотворчості.

Обґрунтовано, що провідний характер диспозитивності у цивільному праві України проявляється через диспозитивний метод, що обумовлює превалювання диспозитивних норм у актах цивільного законодавства, та через закріплені у ЦК України свободи. При цьому диспозитивні засади цивільно-правового регулювання обумовлюють як підходи до викладення законодавчих приписів при прийнятті актів цивільного законодавства, так і загальний напрямок розвитку цивільного права. Зроблено висновок, що диспозитивний підхід до регулювання відносин між суб'єктами у цивільному праві має наслідком децентралізацію правового регулювання та передбачає як можливість автономного регулювання або саморегулювання відносин між суб'єктами, так і локальну корпоративну правотворчість.

У дослідженні проводиться аналіз еволюції розвитку та сучасного стану правового регулювання локальної корпоративної правотворчості. Вказується на основні етапи розвитку регулювання відносин у наведеній сфері та виокремлюються загальні тенденції розвитку правового регулювання локальної корпоративної правотворчості. У роботі систематизовано сучасні підходи щодо визначення суб'єктів недержавної правотворчості, зокрема правотворчості юридичних осіб корпоративного типу або загалом комерційних чи громадських організацій. На основі аналізу досліджень представників науки теорії держави і

права, в частині сприйняття правотворчості корпорацій, виділяються традиціоналістський, змішаний та широкий підходи.

На основі аналізу наукових напрацювань виокремлюється локальна корпоративна правотворчість, наводяться її поняття та ознаки. Проводиться відмежування локальної корпоративної правотворчості від суміжних понять, при цьому ключовими критеріями для проведення відповідного розмежування виступають суб'єкт діяльності та результат відповідної діяльності.

В межах дослідження встановлено, що варто виділяти вузький та широкий підходи до визначення форм вираження локальної корпоративної правотворчості. Сприймається широкий підхід, згідно з яким формами вираження локальної корпоративної правотворчості є: локальні корпоративні акти; засновницькі договори, як установчий документ корпорацій; корпоративні договори.

Визначено, що встановлена законом міра диспозитивності у регулюванні корпорацій, зокрема міра диспозитивності в локальній корпоративній правотворчості, різниться залежно від конкретної організаційно-правової форми в межах якої здійснює свою діяльність корпорація. Автором робиться висновок, що визначений законодавством рівень диспозитивності у регулюванні тієї чи іншої організаційно-правової форми корпорації повинен бути обумовлений наступними чинниками: організаційно-правовою формою корпорації; балансом публічних та приватних інтересів; необхідністю захисту інтересів учасників корпорації, самої корпорації, а також третіх осіб; забезпеченням можливостей корпорацій визначати оптимальну структуру управління; загальним рівнем розвитку корпоративної культури.

Проаналізовано актуальний стан законодавчого регулювання щодо диспозитивності при локальній корпоративній правотворчості та вказується на окремі проблеми в частині забезпечення належної системності у регулюванні окремих організаційно-правових форм юридичних осіб корпоративного типу (ТОВ і ТДВ та АТ), а також на окремі проблеми, що стосуються законодавчого регулювання щодо фермерських господарств.

Аргументується позиція, що законодавче регулювання щодо локальної корпоративної правотворчості повинно передбачати загальну свободу у прийнятті локальних корпоративних актів, що забезпечують внутрішнє регулювання діяльності корпорації. При цьому обмеження відповідної свободи повинні визначатися у положеннях законодавства, що визначають особливості регулювання конкретної організаційно-правової форми юридичної особи корпоративного типу.

На основі проведеного дослідження сформульовано теоретичні висновки і пропозиції щодо вдосконалення норм чинного законодавства. *Уперше:* 1) обґрунтовано авторський підхід до розуміння локальної корпоративної правотворчості, як окремого виду правотворчості, шляхом виокремлення наступних її ознак: це активна діяльність, що здійснюється в межах юридичної особи корпоративного типу в певному, визначеному законом та/або суб'єктами правотворчості, порядку; спрямованість на створення норм права, що мають локальний та корпоративний характер, тобто регулюють корпоративні відносини і поширюються на певне коло осіб; здійснення, виходячи із диспозитивних засад цивільного права або на реалізацію та в межах дозвільних приписів законодавства; 2) аргументовано широкий підхід до визначення форм вираження локальної корпоративної правотворчості, якими є: локальні корпоративні акти; засновницькі договори (як установчий документ і єдина форма вираження локальної корпоративної правотворчості у повних та командитних товариства); корпоративні договори; 3) аргументовано позицію, що наявний законодавчий підхід щодо меж диспозитивності в локальній корпоративній правотворчості окремих організаційно-правових форм корпорації (ТОВ і ТДВ та АТ) є недостатньо комплексним та послідовним, що обумовлено відсутністю фундаментальних досліджень щодо співвідношення диспозитивного та імперативного у регулюванні діяльності корпорацій, та вказує на необхідність встановлення оптимального співвідношення імперативного і диспозитивного регулювання при викладенні положень законодавства, що сприятиме створенню ефективного правового регулювання; 4) виявлено, що рівень диспозитивності у регулюванні різних організаційно-правових форм корпорацій обумовлюється

наступними критеріями: організаційно-правова форма корпорації; баланс публічних та приватних інтересів; необхідність захисту інтересів учасників корпорації, самої корпорації, а також третіх осіб; забезпечення можливостей корпорацій визначати оптимальну структуру управління; загальний рівень розвитку корпоративної культури; 5) доведено доцільність визначення у корпоративному законодавстві переліку питань, щодо яких товариство та треті особи можуть бути стороною корпоративного договору та окреслення загальних меж щодо прав та обов'язків, які вони можуть мати у випадку укладення договору щодо відповідних питань; 6) обґрунтована доцільність закріплення у законодавстві приписів щодо нікчемності корпоративного договору, яким передбачено обов'язок голосувати згідно з вказівками органів управління товариства в частині розширення кола суб'єктів на дочірні компанії товариства або будь-які органи товариства та встановлення заборони укладати корпоративний договір, положення якого спрямовані на завдання шкоди правам та інтересам інших учасників/акціонерів товариства та інтересам самого товариства.

Удосконалено: 1) позиція щодо провідного характеру диспозитивності у цивільному праві України, що обумовлює підходи до викладення законодавчих приписів при прийнятті актів цивільного законодавства і загальний напрямок розвитку цивільного права (тяжіння до децентралізації правового регулювання внаслідок надання суб'єктам свободи у регулюванні відносин між собою через диспозитивний підхід до регулювання відносин між ними); 2) положення про локальну корпоративну правотворчість як складову реалізації загальної цивільно-правової диспозитивності, необхідність якої обумовлюється: прямою вказівкою законодавця; необхідністю індивідуалізації регулювання до особливостей сфери діяльності корпорації; потребою у регулюванні вузького кола відносин в межах окремої корпорації; загальною приватноправовою прогалинністю, що притаманна і корпоративному законодавству; 3) положення щодо необхідності розширення меж диспозитивності у локальній корпоративній правотворчості через закріплення у ЦК України свободи учасників корпоративних відносин приймати локальні корпоративні акти у випадках

відсутності законодавчої заборони чи коли це не суперечить суті відповідних відносин; із збереженням обмежень відповідної свободи у спеціальних нормах законів, що визначають особливості регулювання конкретної організаційно-правової форми корпорації; 4) позиція про необхідність внесення змін до положень законодавства про ТОВ та ТДВ в яких використовується абсолютна диспозитивність (зокрема щодо строків: для внесення додаткових вкладів; для прийняття рішення щодо надання згоди на вихід учасника з товариства; для виплати колишньому учаснику вартості його частки; проведення розрахунків з учасником, що виходить з товариства; обов'язкового відплатного відчуження частки учасника, у разі придбання частки учасника самим товариством без зменшення статутного капіталу товариства) з заміною її на відносну диспозитивність.

Набули подальшого розвитку: 1) положення про критерії розмежування локальної корпоративної правотворчості від локальної правотворчості, підзаконної правотворчості, саморегулювання, автономного регулювання та інших суміжних категорій; 2) підхід щодо визначення локальних корпоративних актів (статут, інші локальні корпоративні акти, що забезпечують внутрішнє регулювання діяльності корпорації) як результату локальної корпоративної правотворчості, вони приймаються або затверджуються від імені корпорації її засновниками або органом корпорації та мають на меті врегулювати відносини у корпорації (перш за все відносини між учасниками та корпорацією щодо реалізації корпоративних прав, а також відносини між учасниками корпорації); 3) концепція про сприйняття корпоративного договору як джерела права, що стала витком підходу щодо визначення корпоративного договору формою вираження локальної корпоративної правотворчості; 4) твердження про те, що, попри загальну свободу договору, зміст корпоративного договору обмежується імперативними нормами корпоративного законодавства та, потенційно, статутом та іншими локальними корпоративними актами відповідної корпорації; при цьому загальне уявлення про співвідношення відповідних форм вираження локальної корпоративної правотворчості, які містять локальні корпоративні норми, повинно знайти відображення у нормах законодавства; 5) положення про

необхідність встановлення на рівні закону мінімальних вимог щодо розкриття інформації про укладення корпоративних договорів у ТОВ і ТДВ та ПрАТ іншим учасникам товариства, що обумовлено внутрішніми та зовнішніми ризиками.

Ключові слова: диспозитивність, локальна корпоративна правотворчість, юридична особа, корпорація, товариство, цивільні права, корпоративні права та корпоративні правові інтереси, правосуб'єктність, корпоративні правовідносини, локальні корпоративні норми, установчі документи, статут, засновницький договір, локальні корпоративні акти, корпоративний договір.

SUMMARY

Sulyma A.P. Discretion in local corporate lawmaking. – Qualification scientific work on the right of the manuscript.

Dissertation for the Doctor of Philosophy Degree in specialty 081 Law. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Ivano-Frankivsk, 2023.

The dissertation is devoted to the theoretical and legal analysis of scientific positions, ideas, approaches, as well as practical aspects of legal regulation in the area of discretion within local corporate lawmaking.

It is argued that the leading characteristic of discretion in Ukrainian civil law is manifested through the discretion method, which results in the prevalence of discretionary norms in civil legislative acts, as well as through the freedoms established in the Civil Code of Ukraine. In this regard, the discretion principles of civil law regulation determine both the approaches to the interpretation of legislative provisions when adopting civil legislative acts and the general direction of the development of civil law. It is concluded that the discretionary approach to regulating relationships between subjects in civil law leads to the decentralization of legal regulation, allowing for both autonomous regulation and self-regulation of relationships between subjects, as well as local corporate lawmaking.

The research involves an analysis of the evolution of the development and the current state of legal regulation of local corporate lawmaking. It highlights the key stages in the regulation of relationships in the mentioned sphere and identifies general trends in the development of legal regulation of local corporate lawmaking. The paper systematizes modern approaches to defining the subjects of non-governmental lawmaking, including those of corporate legal entities or, more broadly, commercial or public organizations. Based on an analysis of studies by scholars in the field of theory of law and state, three approaches are distinguished: traditionalist, mixed, and broad approaches to the perception of corporate lawmaking.

Based on the analysis of scientific works, local corporate lawmaking is distinguished, and its concept and characteristics are provided. Differentiation of local

corporate lawmaking from related concepts is carried out, with the key criteria for such differentiation being the subject of activity and the outcomes of the respective activity.

Within the research, it has been determined that there are narrow and broad approaches to defining the forms of expression of local corporate lawmaking. The broad approach is adopted, according to which the forms of expression of local corporate lawmaking are: local corporate acts; a constituent agreement, as the constituent document of corporations; shareholder agreements.

It has been determined that the legislatively established degree of discretion in the regulation of corporations, including the level of discretion in local corporate lawmaking, varies depending on the specific legal form within which the corporation operates. The author concludes that the legislatively established degree of discretion in the regulation of a particular legal form of a corporation should be influenced by the following factors: the legal form of the corporation; the balance of public and private interests; the need to protect the interests of the members of the corporation, the interests of the corporation itself, as well as the interests of the third parties; ensuring that corporations have the ability to determine the optimal governance structure; general level of development of corporate culture.

The current state of legislative regulation concerning discretion in local corporate lawmaking has been analyzed, highlighting specific issues related to ensuring proper consistency in the regulation of specific legal forms of corporate entities (LLCs, ALCs, and JSCs). In addition, certain problems of legislative regulation of farms were identified.

The position is argued that legislative regulation regarding local corporate lawmaking should provide the general freedom of adoption local corporate acts (those that ensure internal regulation of the corporation's activities). However, the limitations of such freedom should be defined in the legislation, which determine the features of regulation of a specific legal form of legal entities of a corporate type.

On the basis of the conducted research, theoretical conclusions and proposals for improving the norms of the current legislation were formulated. *For the first time:* 1) the author's approach to the understanding of local corporate lawmaking as a separate type of lawmaking has been substantiated by distinguishing the following features: it

is an activity carried out within legal entities of a corporate type in a certain order, determined by law and/or lawmaking subjects; this activity aimed at creating legal norms that have a local character and corporate character, i.e. regulate corporate relations and apply to a certain circle of persons; it is carried out on the basis of the discrete principles of civil law or for the implementation and within the limits of the permitted prescriptions of the law; 2) it is argued that a broad approach to the definition of forms of expression of local corporate lawmaking should be single out, these forms are: local corporate acts; founding documents (as a founding document and the only form of expression of local corporate lawmaking in general and limited partnerships); shareholder agreement; 3) it is argued that the current legislative approach regarding the limits of discretion in local corporate lawmaking by different legal entities of a corporate type (LLCs, ALCs, and JSCs) is insufficiently comprehensive and consistent, this is primarily due to the lack of fundamental research on the balance between discretion and imperativeness in regulation of corporate activities, it indicates the need to establish the optimal balance between imperative and discretionary when formulating legislative provisions, indicated, in turn, will contribute to the creation of effective legal regulation; 4) it was found that the level of discretion in the regulation of various legal entities of a corporate type is determined by the following criteria: legal form of the corporation; the balance between public and private interests; the need to protect the interests of the corporation`s members, the corporation itself, and third parties; ensuring the ability of corporations to determine the optimal management structure; general level of development of corporate culture; 5) it has been proven that it is advisable to include in corporate legislation list of issues for which the corporation or a third party may become a party to a shareholder agreement, along with clear delineation of their respective rights and obligations in the case of concluding an agreement on the relevant issues; 6) it has been substantiated that it is justifiable to include the following provisions in corporate legislation: nullifying corporate agreements that require voting in accordance with the instructions of the corporation's management bodies, specifically regarding the expansion of the scope to subsidiary companies or any corporation bodies; imposing a prohibition on entering into corporate agreements containing provisions intended to harm the rights and interests of other

members/shareholders of the corporation as well as the interests of the corporation itself.

Improved: 1) the stance on the predominant role of discretion in Ukrainian civil law, which influences the approach to crafting legislative provisions when enacting civil legislation and shapes the overall direction of civil law development in Ukraine (a trend towards decentralization of legal regulation by granting individuals the freedom to regulate their relations among themselves through a discretionary approach to governing these relationships); 2) provisions regarding local corporate lawmaking are considered a component of the broader exercise of civil law discretion, the necessity of which is determined by: a direct instruction of the legislator; the need to individualize regulation to the specifics of the corporation's sphere of activity; the need to govern a limited scope of relationships within each unique corporation; the presence of gaps as a general characteristic of private law, which is also inherent in corporate legislation; 3) provisions regarding the need to expand the limits of discretion in local corporate lawmaking by incorporating into the Civil Code of Ukraine the freedom of members of the corporation to adopt local corporate acts in cases where there is no legal prohibition or when it does not contradict the essence of the relevant relations; This should be done while maintaining restrictions on this freedom in the specific legal norms that regulate specific legal entities of a corporate type; 4) the position on the need to change the provisions of the legislation on LLCs and ALCs in which absolute discretion is used (in particular, regarding timeframes: for making additional contributions; for deciding to grant consent for a shareholder to exit the company; for compensating a former shareholder for the value of his share; holding settlements with a shareholder leaving the company; for the mandatory repurchase of the shareholder's share, if it was purchased by the company itself without reducing the company's authorized capital). The suggested improvement involves replacing absolute discretion with relative discretion.

Further developed: 1) provisions on the criteria for distinguishing local corporate lawmaking from local lawmaking, subordinate lawmaking, self-regulation, autonomous regulation and other related categories; 2) an approach to defining of local corporate acts (charter, other local corporate acts that provide the internal regulation of

the corporation's activities) as a result of local corporate lawmaking, they are accepted or approved on behalf of the corporation by its founders or a body of the corporation. These acts are designed to govern relationships within the corporation, primarily focusing on the interactions between the members and the corporation concerning the exercise of corporate rights, as well as relationships among the members of the corporation; 3) the concept of perceiving a shareholder agreement as a source of law that has given rise to the approach of defining a shareholder agreement as a form of expression of local corporate lawmaking; 4) the assertion that, despite the general freedom of contract, the content of the shareholder agreement is constrained by mandatory norms of corporate legislation, and potentially the charter and other local corporate acts of the respective corporation; simultaneously, the overarching concept of the relationship between these forms of expression of local corporate lawmaking, which contain local corporate norms, should be reflected in the legislation; 5) Provisions regarding the necessity to establish, in the provisions of two relevant laws, minimum requirements for disclosing information about the conclusion of shareholder agreement in LLCs, ALCs, and PrJSCs to other shareholders of the company, which is driven by internal and external risks.

Keywords: discretion, local corporate lawmaking, legal entity, corporation, company, civil rights, corporate rights and corporate legal interests, legal personality, corporate legal relations, local corporate rules, founding documents, charter, a constituent agreement, local corporate acts, shareholder agreement.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Сулима А.П. Еволюція наукових підходів до розуміння локальної корпоративної правотворчості. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2020. № 54. С. 55-66. DOI: <https://doi.org/10.15330/apiclu.54.55-66>

URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/5080/5540>

2. Зозуляк О., Сулима А. Локальна корпоративна правотворчість: визначення поняття та ознак. *Приватне право і підприємництво*. 2022. Вип. 21. С. 92-100. DOI: <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2022.21.10>

URL: <http://www.ppp-journal.kiev.ua/archive/2022/21/12.pdf>

3. Сулима А.П. Статут у регулюванні ТОВ і ТДВ – актуальні питання співвідношення імперативного та диспозитивного. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 197-201. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/45>

URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/45.pdf

4. Сулима А.П. Корпоративний договір як основний прояв диспозитивності в корпоративному праві України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 201-206. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.30>

URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/32.pdf>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Сулима А.П. До питання про становлення локальної корпоративної правотворчості. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 лютого 2021 р.). Одеса, ОДУВС, 2021. С. 139-141.

6. Сулима А.П. Поняття локального корпоративного акту як результату корпоративної правотворчості. *Учасники цивільних відносин: новації рекодифікації цивільного (приватного) права України* : матеріали ХІХ наук. практ.конф., присвяч. 99 й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор.

АН УРСР В. П. Маслова (м. Харків, 12 березня 2021 р.). Харків : Право, 2021. С. 359–362.

7. Сулима А.П. До питання визнання корпоративного договору результатом локальної корпоративної правотворчості. *Договір як універсальна форма правового регулювання*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Івано-Франківськ, 26 березня 2021 р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. С. 117-120.

8. Сулима А.П. Сучасні підходи щодо визначення суб'єктів недержавної правотворчості. *Матеріали звітної наукової вебконференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2021 рік Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника* (4–5 квітня 2022 р., м. Івано-Франківськ). Електронне видання. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2022. С. 261-263.

9. Сулима А.П. Локальна корпоративна правотворчість як інструмент заповнення прогалин корпоративного законодавства України. International scientific conference «*New approaches and current legal research*»: conference proceedings (November 3–4, 2022. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. P. 76-80.

10. Сулима А. Проблеми законодавчих новацій щодо регулювання корпоративних договорів. *Договір як універсальна форма правового регулювання*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції присвяченої пам'яті академіка Національної академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора юридичних наук, професора Володимира Васильовича Луця (1933-2021) (м. Івано-Франківськ, 7 квітня 2023р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023. С. 190-192.